

A KÖNYVTÁROSOK SZEREPE A KINEVEZÉSI DÖNTÉSEKHEZ IGÉNYELT ADATOK SZOLGÁLTATÁSÁNÁL

RICE, Barbara – STANKUS, Tony: Publication quality indicators for tenure of promotion decisions: what can the librarian ethically report? (*College and Research libraries*. 1983. 44.volt. 2.no. 173–177.p.) c. tanulmány alapján ZOLTÁN Imre tömörítése.

Az egyetemi tanszékek mind fokozottabban támaszkodnak azokra a lehetőségekre, amelyeket a különféle hivatkozási indexek – elsősorban az SCI (Science Citation Index), az SSCI (Social Sciences Citation Index – társadalomtudományi hivatkozási index) és az Arts et Humanities Citation Index (művészetek és humaniorák hivatkozásainak indexe) kínálnak az igénylőknek. Felhasználják ezeket az indexeket többek között egy adott szerző publikációs jegyzékének összeállításához, egyes kutatási témák központjainak meghatározásához, felsőoktatási részlegek összehasonlító értékeléséhez, és igen gyakran egyetemi oktatói kinevezések, véglegesítések, illetve előléptetések eldöntésében. S bár ez utóbbi szerepre megkérdőjelezhető a hivatkozásokra való túlzott támaszkodás, mégis tény, hogy a jelöltek minősítésénél, értékelésénél ez idő szerint ezeknek a mutatóknak kiemelt fontosságot tulajdonítanak.

A hivatkozási adatok online hozzáférhetőségének anomáliáit kívánjuk az alábbiakban megvitatni, és egyszersmind néhány gyakorlati javaslatot adni a könyvtárosoknak, hogy miként készítsék elő, értelmezzék és szolgáltatassák a keresési eredményeket, magyaráran milyen szempontokra kell kitérni az összefoglaló jelentésben, hogy abból lehetőleg hű kép rajzolódjon ki a jelölt tudományos munkássága megítélhetőségéről.

Online hivatkozáskeresés és könyvtárosi felelősség

Még nemrégiben az volt a gyakorlat, hogy az igénylő (vezető) a megfelelő hivatkozási indexből manuális kereséssel megtudhatta, hogy a szóban forgó szerzőt kik idézték, hivatkoztak-e rá vagy sem. Az indexekhez való online hozzáférés lehetősége óta annyiban módosult a helyzet, hogy most már elég, ha az igénylő egy referencijegyzéket ad át az adatkereső szakembernek (a továbbiakban a keresőnek), majd visszatértekor átveheti a kész hivatkozási listát. A látszólag rutin jellegű online futtatás eredményeként nyert hivatkozási jegyzék kritikátlan továbbítása azonban egyáltalán nem mondható megnyugtató eljárásnak. Itt lép előtérbe a könyvtáros etikai felelőssége, hiszen a könyvtáros nemcsak az online keresés technikailag korrekt bonyolításáért, de az összefüggésükben vizsgált adatok "tálatásáért" is felelős.

A könyvtáros erkölcsi kötelessége ezért, felhívni a megbízó figyelmét a hivatkozási index természetére, a keresési folyamat menetére és korlátaira. Még mielőtt a munkához

látna, a kereső is köteles a kapott referencialistát megbeszélni a megbízóval, és megbizonyosodni annak teljességéről. Gyakran előfordul ugyanis, hogy az információk összegyűjtését igénylő vezető maga helyett egy egyetemi hallgatót küld a könyvtárba, hogy a jegyzéket átadja s esetleg a keresési megbeszélésen, vagy a keresésben is részt vegyen. Ezt a könyvtárosnak semmiképpen nem szabad megengednie. Az index korlátai és a keresés lehetőségei ugyanis nem elég áttekinthetőek, ezért a keresőnek nem szabad lemondania a megbízóval való közvetlen kapcsolat nyújtotta biztonságról.

A hivatkozási indexek korlátai

A hivatkozási indexek utalásaiknál csak az első szerzőt adják meg, azaz közvetlenül csak azokról a cikkekről szerezhethünk tudomást, ahol az adott jelölt az egyedüli vagy az első szerző, de mindazok a dokumentumok rejtve maradnak, ahol a nevezett jelölt másodikként vagy harmadikként működött közre.

A másik lényeges dolog, hogy ismerni kell az adott hivatkozási index hatókörét és a forrásául szolgáló szaklapok listáját. Az egyes hivatkozási indexek (SCI, SSCI stb.) általában a különböző szakterületek legsűrűbben citált újságjaira támaszkodnak, és így vannak olyan kiadványok, amelyek kimaradnak. Hogy fennáll-e ilyen körülmény, arról egyszerűen úgy bizonyosodhatunk meg, ha ellenőrizzük, vajon a szerző említette lapok szerepelnek-e az indexek forrásaiban. Ha nem, úgy a kereső köteles ezt a megbízóval közölni.

További nehézséget okozhat az is, hogy az indexek nem tudnak különbséget tenni két hasonló nevű (vezetéknevük és keresztnévük első betűje egyezik) s nagyjából egy időszakban publikáló szerző között. Ilyenkor a megbízónak kell a keresési eredményeket, a tárgyszavakat gondosan megvizsgálni és ily módon a személycserét elkerülni.

A hivatkozások összehasonlító vizsgálata

Egyes szakírók felhívják a figyelmet arra, hogy helytelen volna a különféle szakterületeken készült hivatkozások számát, mennyiségét abszolút mutatónak tekinteni és egymással egybevetni. Nemcsak azért, mert még egy adott területen belül is különbözhetnek az átlagszámok, de határozott eltérések tapasztalhatók a tudományágak között is, így pl. a matematikusok sokkal sűrűbben hivatkoznak mint a vegyészek.

Helyes következtetések levonására csak az a megbízó lesz képes, aki megismerte a szóban forgó szakterület hivatkozási gyakorlatát. Ezt elérendő, a kereső feltétlenül adja át az igénylőnek különnyomatban a Garfield-tanulmány idevágó fejezetét (Perspective on Citation Analysis of Scientists = Tudósok Hivatkozás Elemzésének Perspektívája), amiből az egyes tudományágakban kialakult normákról nyerhető tájékozódás, s megnyugatóbban mérhető fel az illető szakterületen talált pl. 0 vagy 5 vagy 500 hivatkozás valódi súlya, értéke. Az egyik felmérés az SSCI adataira építve azt állapította meg, hogy 1975-ben a vizsgált kanadai pszichológusok 40%-ára egyáltalán nem található hivatkozás, a további 60% – tehát minden 5 közül 3 – pedig kettő vagy ennél kevesebb hivatkozással szerepel; amiből az a következtetés vonható le, hogy a publikációk és hivatkozások aránytalanul nagy száma a személyek aránytalanul kis számához kapcsolódik.

Abban az esetben, ha a kérdéses jelölt szakterületére még nem alakult ki norma, úgy alábbi áthidaló eljárás követhető. A megbízó állítson össze egy felsorolást azokról a

részlegekről/intézményekről, amelyek az összehasonlítás alapjául szolgálhatnak, pl. nagyság, országos megbecsültség, diáktestület stb. tekintetében. Ezek után a megfelelő hivatkozási index ún. testületi indexe (corporate source index) alapján az intézetekben publikált tanulmányok száma kigyűjthető, amiből az egy tanszékre eső tanulmány/fő támpontul és összehasonlításul szolgáló átlagszáma megállapítható.

Mind az SCI, mind a SSCI figyelmen kívül hagyja a szakkönyvekben található utalásokat, hiszen hivatkozásaik főforrásául a folyóiratokat tekintik, amelyekben viszont legfeljebb csak magáról az új könyvről tesznek említést. Tulajdonképpen az kisebb súllyal esik latba, hogy valamely könyvet ismertettek-e vagy sem, számunkra sokkal fontosabb azt regisztrálni, hogy a könyv milyen szakmai fogadtatásban részesült. A könyvtárosnak tehát ki kell nyomoznia, meg kell ismernie azokat a forrásokat, ahol az egyes szakterületek új könyveiről beszámolók, ismertetések, kritikák, referátumok készülnek, ezeket a megbízó elé kell tárnia minden olyan esetben, amikor a jelölt életrajzában könyvet is szerepeltet.

Gondolni kell arra is, hogy ha a jelölt publikációi nagyon újkeletűek, még nem is hivatkozhattak azokra, vagy csak igen ritkán. Az értékeléshez segítséget nyújthat az is, ha a könyvtáros magukról a szaklapokról, (amelyekben a jelölt publikációi napvilágot láttak) is beszerez részletesebb információkat. (Pl.: céljáról, irányáról, milyen típusú cikkeknek ad helyet, kik a szerkesztők és lektorok, milyen intézmények vannak képviselve a cikkírók között, kik az egyéni cikkírók stb.) Az egyes folyóiratok behatóbb megismerése céljából érdemes igénybe venni még a Hírlap Hivatkozási Tudósítások (Journal Citation Reports) c. kiadványt, amely tulajdonképpen az SCI és az SSCI évente egyszer megjelenő gyűjteményes melléklete, s amely az újságokat több csoportba sorolja, (így pl. a teljes hivatkozások szerint és a hatástényező alapján). Egy vonatkozó felmérés azt igazolta, hogy a kvalifikáltabb jelöltek általában a magasabb "hatásfokú" lapokban publikálnak.

A kereső köteles tájékoztatni a megbízót arról is, hogy a keresési eredmények megvitatásához és értelmezéséhez a könyvtár – az indexek használatában járatos – szakembere is rendelkezésére áll.

HELYTÖRTÉNETI VIDEOKAZETTA-GYŰJTEMÉNY létesült egy amerikai megyei könyvtárban, a környékbeli tv-adók híradóinak olyan részleteiből, amelyek a maradandó érdekességű helyi eseményeket örökítik meg.

Library Journal. 1984. március 1.